

Joan Baptista Basset

El 29 de juny de 1707, poques setmanes després de la derrota d'Almansa, Felip V derogava els Furs de València. Aprofitant l'efemèride, EL TEMPS recupera la memòria de qui fou el més aferrissat oponent a l'ocupació borbònica: Joan Baptista Basset.

Joan Baptista Basset i Ramos va nàixer l'any 1654 a Alborraia (l'Horta Nord), en el si d'una família d'artesans. El seu pare, Joan Basset, era fuster, escultor i daurador d'imatges i retaules. La seua mare es deia Esperança Ramos.

Sabem ben poc de la seua infantesa i primera joventut. Que parlava valencià ho certifica l'historiador botifler Minana quan diu d'ell, despectivament, que era "*perito en la lengua del país*". La primera data certa que en tenim és que abans del 1670 es va veure implicat en una mort, potser per un duel, molt característics de l'època, i es va haver d'"acollir a sagrat" —és a dir, refugiar-se en una església per defugir la detenció— i possiblement acceptar la permuta de la condemna pel servei al rei a Itàlia, enrolat als *tercios*. Des dels disset als quaranta anys, va participar en campanyes militars, primer a Itàlia i després a Alemanya i Hongria. Hi va

conèixer el príncep de Hessen-Darmstadt, senyor d'un petit estat alemany al servei dels exèrcits dels Habsburg que li oferí la seua protecció i, adonant-se de les capacitats del jove Basset per a l'enginyeria, el va impulsar a realitzar una sèrie d'estudis matemàtics, fins assolir el grau d'enginyer i l'especialitat en tàctiques d'artilleria.

L'any 1695, el príncep de Hessen-Darmstadt fou nomenat pel rei Carles II virrei de Catalunya, i en traslladar-se a Barcelona es va endur amb ell Joan Baptista Basset entrat ja a l'edat madura i envoltat d'un elevat prestigi militar, de manera que ràpidament va passar a formar part de l'estat major del nou virrei en la lluita per rebutjar una nova invasió francesa que va penetrar en les terres del Principat des del Rosselló recentment annexionat a França. El príncep alemany no compartia la desconfiança dels seus precursors castellans cap als

voluntaris catalans, de manera que Basset va poder conèixer en contacte amb ells les tàctiques de guerra de guerrilles que li serien després bàsiques per impulsar les partides de maulets.

A bon segur, i sempre en relació amb la seua amistat amb el príncep-virrei, Basset degué prendre contacte amb alguns destacats comerciants i intel·lectuals, encapçalats per Narcís Feliu de la Penya, que propugnaven un regeneracionisme català i una renovació de les lleis forals, i que serien els mateixos que, pocs anys després, dirigiran el partit austracista a Catalunya i la lluita contra els Borbons.

La revolta dels maulets. En morir Carles II i ser proclamat rei Felip de Borbó, aquest va destituir ràpidament Hessen-Darmstadt, les simpaties del qual cap a l'arxiduc Carles d'Àustria eren ben patents. Quan el príncep va abandonar Barcelona, havent contret grans lligams d'amistat i relació amb els dirigents catalans, Basset el va acompanyar. La guerra va esclatar arreu d'Europa, amb l'enfrontament de França i els partidaris de Felip de Borbó, contra Anglaterra, Holanda, l'imperi Alemany i els partidaris de l'arxiduc.

Fins l'any 1705 no tenim noves notícies de Basset. Aquell any, el 28 de juliol, una gran flota anglo-holandesa, amb partidaris de l'arxiduc Carles, va salpar de Lisboa-Portugal s'havia incorporat l'anterior a l'aliança antiborbònica— en direcció a Barcelona, amb la intenció d'aixecar Catalunya a favor del pretendent austríac. La flota anava justament encapçalada pel príncep de Hessen-Darmstadt i Joan Baptista Basset hi tenia assignat

Il·lustració romàntica que descriu la proclamació a Dènia el 1705 de l'arxiduc Carles d'Àustria com a rei. Poc després començaria la Guerra de Successió.

el general maulet

un paper molt important. Efectivament, el 10 d'agost la flota, de camí cap a Barcelona, recalava a Altea. Basset hi va desembarcar, acompanyat de molt pocs homes, i s'hi va reunir amb alguns caps de la incipient revolta. Basset llavors els va proporcionar una arma que valia més que tots els fusells i canons: la promesa verbal de l'arxiduc que quan fóra rei efectiu de València suprimiria els drets nobiliaris sobre els camperols i els odiats impostos d'entrada de mercaderies a les ciutats. La seua sola divulgació va ser suficient per revoltar àmplies masses arreu del Regne de València, sobretot entre els llauradors vinculats a les terres que havien estat dels moriscos —d'on el nom de "maulets" amb què van ser coneguts— així com les capes populars de les ciutats. La marxa de Basset i els maulets cap a València va ser un passeig triomfal: Dénia, Gandia, Alzira i totes les poblacions intermèdies li van obrir les portes. Els nobles "botiflers", partidaris de Felip de Borbó, fugien sense oposar resistència. El virrei, amb poques tropes i no massa de fiar, no va tenir millor pensada que enviar un tropa de genets catalans, encapçalats pel tarragoní Rafael Nebot, a combatre Basset; però en arribar notícies de la revolta del Principat, que s'havia insurreccionat en la seua pràctica totalitat i havia proclamat rei Carles III, Nebot i els seus homes se sumaren a la revolta i passaren a incrementar les forces dels maulets. Al mateix temps, Tortosa es va unir a la causa austracista, i Vinaròs i Benicarló van proclamar també l'arxiduc com a rei, de manera que ara el virrei borbònic quedava entre dos focs. El sud del País es va unir també al bàndol austracista i a Xàtiva Joan Tàrraga i un grup local de maulets van incorporar la capital de la Costera a les files de Basset.

La situació de València era delicada: els nobles botiflers, l'alt clergat i tots aquells que donaven su-

ARXIU / RAFA GIL

port a Felip de Borbó van començar a fugir cap a Castella, i ben aviat el mateix virrei els va imitar. Quan Basset i el seu exèrcit popular van arribar a València, les portes es van obrir sense resistència, el general austracista fou aclamat i l'arxiduc va jurar com a Carles III de València.

Dificultats internes i externes.

Prompte la major part de les poblacions del Regne van fer arribar la seua adhesió al nou monarca. Basset, esdevingut a la pràctica generalíssim de l'exèrcit maulet i autèntic virrei de València en tot excepte en el nom, va començar a bastir la nova administració. Com era lògic d'esperar, els camperols van deixar de pagar els tributs als senyors i cap mercaderia més va pagar drets de porta en entrar a València. Per altra banda, Basset va haver d'organitzar un exèrcit maulet per controlar les poblacions encara dominades pels borbònics, i sobretot per aturar la invasió de l'exèrcit castellà del general De la Torres, que va entrar pel nord del país en retirada des de Catalunya, va sa-

quejar diferents ciutats, va incendiar Vila-real, i passant a sang i foc per diferents poblacions de l'Horta va seguir la seua marxa cap a Castella, sense que els maulets pogueren fer res més que intentar dificultar-li l'avanç amb petits atacs. Però les principals dificultats de Basset venien de dins del seu mateix bàndol. Una part de la noblesa, partidària de Carles III, havia resultat perjudicada per les mesures anti-nobiliàries de Basset tant com els seus companys botiflers. D'altra banda, el mateix rei era el primer senyor de terres i camperols, que ara tampoc no pagaven els tributs que li devien, i la hisenda reial se'n ressentia. Tot això, unit als excessos, segurament inevitables, de molts maulets, van incrementar el malestar d'aquests grups nobiliaris, partidaris de Carles III com a rei de València però no dels trastorns socials que Basset i els seus postulaven. Les queixes van arribar fins el mateix monarca, que era llavors a Barcelona, i aquest, més interessat en aquell moment per atraure's la noblesa botiflera cap a la seua obediència que pel mante-

Imatge de la fatídica batalla d'Almansa el 25 d'abril de 1707. La derrota de les tropes austracistes deixava les portes obertes a la desfeta del Regne. València perdé finalment els Furs el 29 de juny d'aquell mateix any.

La memòria perduda d'un botifler: el noble Orduña

El poble de Guadalest (la Marina Baixa) ha viscut des de fa segles sota l'ombra de la família d'origen basca Orduña. A tota la comarca és ben coneguda la seua casa pairal com un dels centres d'activitats polítiques i socials més importants del clan Orduña durant segles. Però a més d'això, la casa dels Orduña és coneguda per les seues obres d'art, com ara un gravat del segle XVIII d'indubtable valor històric que representa un membre de la família Orduña. Al gravat hi ha adjuntat un tros d'uns déu centímetres d'una bandera portuguesa que pertanyé a les tropes portugueses que participaren en la batalla d'Alman-

sa el 25 d'abril de 1707 al bàndol austracista. El quadre, a més, té una petita inscripció que dóna fe de la participació també de Juan de Orduña i d'un altre noble, Pedro Corbí, al costat dels borbònics. Precisament aquest darrer va lluitar contra el general maulet Basset durant el setge d'Alacant.

Els descendents i hereus actuals dels enemics de Basset, els Cabrera, van he-

retar aquesta casa. La Casa dels Orduña va ser venuda l'estiu del 1994, a causa de la pressió popular, a l'Ajuntament de Guadalest per 135 milions de pessetes. El preu incloïa totes les seues obres d'art, el seu mobiliari i llibres,

Aquest quadre ha desaparegut a Guadalest. Ningú no sap on es troba.

entre d'altres objectes que es trobaven dintre la casa. La família només es podia emportar l'aixovar, la cristalleria i poca cosa més, en tot cas cap obra d'art. La primavera del 1995 la Generalitat Valenciana va començar a fer-ne l'inventari abans de les obres de rehabilitació, però el quadre no hi era. Curiosament l'ajuntament, en mans del Partit Popular, no va denunciar el fet fins que aquest va ser

notícia a la premsa d'Alacant a final del mes de maig, encara que des de 1995 els veïns tenien constància de la desaparició. La família Cabrera ha negat que tinga l'obra d'art, i, mentrestant, la comandància de la Guàrdia Civil de Callosa d'en Sarrià s'ha fet càrrec de la investigació. Fins ara, però, no sap ningú on es troba el quadre de la casa dels Orduña. M. R.

niment del suport popular, va negar reiteradament haver fet cap de les promeses que Basset li havia atribuït. L'arribada d'un contingent d'aliats anglesos, que venien a defensar el Regne contra els borbònics, a les ordres del comte de Peterborough, va retallar molt el poder de Basset.

Estava prevista la vinguda en persona del rei Carles, i per preparar-la el monarca va nomenar un virrei, el comte de Cardona, encarregat d'aconseguir dels tres braços

que configuraven la Generalitat l'atorgament d'un fort subsidi que permetera al rei continuar mantenint en armes un fort i costós exèrcit contra els atacs francocastellans. Calia per tant acontentar els braços privilegiats, nobles i clero. Cardona, d'acord amb Peterborough i amb el suport de les armes d'aquest, va iniciar un procés contra alguns del més íntims col·laboradors de Basset, acusant-los d'haver-se apoderat d'importants béns d'alguns dels botiflers que s'ha-

vien exiliat. Era clar que les acusacions apuntaven contra el mateix Basset, però Cardona i Peterborough dubtaven de fer el pas definitiu, temerosos de l'enorme popularitat del general entre els maulets.

Basset, empresonat. Finalment, trobaren l'ocasió. Prèviament, havien aconseguit fer-lo eixir de València, amb excuses bèl·liques —l'exèrcit borbònic continuava atacant les comarques centrals del País—, de manera que Basset va concentrar durant els mesos de març i abril del 1706 la seua activitat entre Alzira i Xàtiva per reorganitzar les defenses d'aquestes ciutats. Així el mantenien allunyat dels centres de poder, i podien dur a terme els judicis contra els seus col·laboradors. No va ser fins el dia 26 de juny, en saber-se a València la notícia de l'entrada de Carles III a Madrid, que enmig de la festa i la celebració popular Cardona i Peterborough, van donar ordre a un oficial francès hugonot, passat al servei d'Anglaterra, de dirigir-se al castell de Xàtiva i empresonar Basset a traïció. Quan es conegué la notícia de la detenció, a València i a altres poblacions del país, inclosa la mateixa Xàtiva, van esclatar revoltes dels maulets locals, que exigien l'alliberament del "seu" general tot deixant ben clares les seues preferències polítiques. Miñana conta que els avalotats cridaven pels carrers de València "Visca Basset abans que Carles Tercer", i que Peterborough va haver d'amenaçar els revoltats amb l'ús dels canons. De fet, si la revolta no va ser més generalitzada, va ser per la lògica por dels maulets a agreujar la ja difícil situació, amb un exèrcit borbònic a les portes del regne, i per l'astúcia dels enemics austracistes de Basset, que van saber calmar els ànims i mantenir-los l'esperança que la vinguda de Carles III, la visita del qual era esperada a València pocs mesos després, resoldria tots els conflictes.

El 30 de setembre va arribar el rei a València, va jurar els Furs del Regne, va repartir títols i gratificacions, va mirar d'atraure's els nobles botiflers... però no en va voler saber res ni de la suposada abolicció

dels drets senyorialis ni de l'empresonament de Basset. Aquest seguia tancat, primer a la mateixa Xàtiva i després a Dénia, des d'on el van embarcar, amb l'excusa que el duïen a Barcelona per ser jutjat, però el desembarcaren a Tortosa, on va continuar empresonat. A principi de desembre fou dut a Lleida, on se li va permetre traslladar-se a una casa particular, sempre vigilat, així com també que la seua mare, ja molt major, es reunira amb ell. Mentrestant, la tempesta es congriava sobre el Regne de València. Els francocastellans de Felip de Borbó preparaven un fort exèrcit als límits de Castella, i la desorganització de l'administració austracista, unida al profund malestar dels drets senyorialis i l'empresonament de Basset, feia que les disposicions de resistència no foren les més adequades. Quan els francocastellans es dirigiren cap al Regne, va ser un exèrcit mercenari, integrat bàsicament per anglesos i portuguesos, que li va eixir a l'encontre. El virrei no va voler ni sentir parlar d'armar els maulets per participar en aquesta lluita, per por segurament que posteriorment les armes es giraren en contra seua. I així va arribar la fatídica data del 25 d'abril de 1707; al camp d'Almansa l'exèrcit de Carles III va ser desfet pels borbònics i quedà expedit el camí cap a València. El virrei austracista i l'aparell administratiu van fugir cap a Barcelona, on havia tornat ja el rei el mes anterior. Només el valor i la desesperació dels maulets va permetre encara la resistència. Xàtiva es va negar obstinadament a retre's, com moltes altres poblacions, i a València els maulets van intentar inútilment encoratjar la resistència, es van negar a acceptar les noves autoritats borbòniques i mantingueren durant anys l'esperit d'insurrecció. La cort de Barcelona, espantada davant de les notícies de la catàstrofe, va alliberar immediatament el general Basset, el va exonerar de tots el càrrecs i acusacions pels quals se li havia obert judici i el va enviar a terres valencianes, car consideraven que era l'únic que podia atenuar el desastre. Basset hagué d'oblidar un any d'injust empresona-

ARXIU

Imatge que recrea els combats durant el setge de Barcelona el dia 11 de setembre de 1714. Basset fou l'encarregat durant quasi tot aquell setge de les defenses i l'artilleria de la ciutat. En la defensa de Barcelona també intervingueren dues companyies valencianes de maulets: la de Sant Vicent i la dels Desemparats.

ment i va córrer a marxes forçades cap a València, per mirar d'impedir-ne la rendició. No va aconseguir arribar-hi a temps i es dirigí cap a Dénia per intentar novament des d'aquesta ciutat emprendre una segona reconquesta del Regne. Però les condicions havien canviat, i els desmentits reials havien rebaixat molt els ànims dels camperols. Des de Dénia, Basset va intentar socórrer sense èxit la Xàtiva assetjada, va escriure als jurats de Gandia i d'altres poblacions del Regne per encoratjar-los a la resistència, i va començar a fortificar la capital de la Marina en vistes a un fort setge borbònic.

Però cap al juliol d'aquell mateix any 1707 el governador austracista de Dénia, Felip Antoni Gabilà, el féu detenir i Basset romangué en presó, aquesta segona vegada, fins a començament de l'any 1708. Les raons exactes d'aquest fet se'ns escapen, potser es tractava d'antigues acusacions.

El 29 de juny de 1707, Felip de Borbó va abolir els Furs del Regne, que reduí, "*por el justo derecho de conquista*", a les lleis de Castella. La ferotge repressió, amb poblacions incendiades i destruïdes, persones executades, empresonades

i exiliades, ciutats i gremis carregats amb fortes multes, a més dels saquejos de la tropa francocastellana, va exacerbar fins el límit els valencians, molts dels quals s'organitzen en partides de miquelets, que prosseguiren a les muntanyes la lluita. No sabem amb certesa, tot i que tenim raons per a sospitar-ho; si Basset va tenir a veure, una vegada alliberat per segona vegada, amb la creació i consolidació d'aquestes partides que, durant dos anys llargs, van atacar les tropes borbòniques, en un moviment de lluita i retirada que els duia cada vegada més al nord, fins arribar a la part de Catalunya encara lliure. Amb ells va marxar Basset, que recuperà el seu grau de general en l'exèrcit austracista tot i que no sabem d'intervencions destacades seues fins l'any 1712.

La guerra semblava igualada a tot Europa, i era difícil dir quin seria el bàndol guanyador, quan el 17 d'abril de 1712, el germà major de Carles III, l'emperador d'Alemanya Josep I, moria en plena joventut sense fills barons. Carles III el succeí a l'Imperi, amb el nom de Carles VI, i llavors Anglaterra i Holanda mostraren la seua preocupació per una possible unió de

Jurats del braç reial de la ciutat de València en un fresc de la Sala de les Corts al palau de la Generalitat. Amb la derrota d'Almansa el País Valencià perdé els seus privilegis seculars. L'11 de setembre de 1714 arribà el torn del Principat. Homes com el general Basset lluitaren desesperadament per evitar el sotmetiment polític imposat per Castella.

les corones hispàniques amb l'imperi alemany. La solució acabaria essent política; els dos bàndols es reuniren a Utrecht i, després de llargues negociacions, acceptaren Felip de Borbó com a sobirà dels regnes hispànics i de les Índies a canvi de cessions a Itàlia i Flandes i la promesa que mai no s'unirien les corones espanyola i francesa. Els aliats es van donar per satisfets, i la pau semblava imminent. Sols restava pendent la qüestió dels catalans, del seu reconeixement de Carles III i del tracte que anava a donar-los el nou monarca borbó. Els plenipotenciaris catalans van intentar salvar els Furs i les constitucions de Catalunya, però Felip de Borbó, amb el seu projecte unitarista, s'hi va negar, i la guerra prosseguí a Catalunya. Fou llavors quan Basset, que havia restat arraconat, guanyà ple protagonisme. Quan el 19 de març de 1713 l'emperadriu Isabel, esposa de Carles III i lloctinent general de Catalunya en nom del seu marit, va abandonar Barcelona, Basset es va negar a seguir el monarca en retirada tot prestant jurament de fidelitat a la Generalitat de Catalunya per prosseguir una guerra en la qual es jugava també el futur del País Valencià.

La resistència fou tan heroica com impossible. Felip de Borbó, sense cap més enemic exterior, concentrà el seu exèrcit, i el del seu avi i aliat, Lluís XIV de França, contra els catalans. Pobles i ciutats van anar caient fins que el 25 de juliol de 1713, l'exèrcit francocastellà assetjà Barcelona. A l'interior de les muralles de la ciutat s'organitzaren dos regiments de maulets valencians: el de Sant Vicent Ferrer i el dels Desemparats. A instàncies de Basset aquests van elevar un escrit a la Generalitat en el qual demanaven ser considerats "com a nadius d'aquest Excm. i Fid. Principat", al·legant que "el Regne de València degué la major part a les armes glorioses d'aquest Excm.

i Fid. Principat en la felix expulsió dels moros de la seua Pàtria". Basset, a les ordres del comandant en cap de la ciutat, Antoni de Villarreal, es féu càrrec de la direcció de l'artilleria de la plaça assetjada. Per fer més poderoses les peces dels resistents, introduí un curiós ús dels canons amb una mena de metralla així com unes pràctiques de tir corbat per aturar l'avanç de trinxeres en ziga-zaga dels enemics. Basset també va haver d'aportar els seus coneixements d'enginyeria militar quan desertà l'anterior comandant, un mercenari castellà.

Res, però, pogué evitar que

en què els presoners catalans i valencians van passar carregats de cadenes davant de Felip de Borbó, la reina i la seua cort. Des d'allí, sempre carregat de grillons, fou conduït, amb llargues jornades a peu, fins al castell d'Hondarribia (Guipúscoa). Va passar tancat cinc anys, fins el 1719, quan Felip V es va trobar involucrat en una nova guerra, per les seues ambicions de recuperar Itàlia. Ara, però, França era al costat d'Anglaterra, Holanda i l'Imperi Alemany, i en la confusió de la invasió per les tropes franceses, en aquesta ocasió aliades de Carles VI, Basset escapà. De primeres es va dirigir a Gènova, des d'on embarcà cap a Viena, envers la cort de l'emperador. No sabem quina va ser l'acollida que l'antic Carles III de València oferí a Basset. De qualsevol manera, pocs serveis podria prestar-li ja un home envellit (tenia 65 anys) i tot fa pensar que rebria alguna mena de pensió per passar els pocs anys de vida que li quedaven —desconeixem la data exacta de la seua mort—, lluny del país pel qual tant havia lluitat i per al qual havia concebut un projecte modern, que hauria pogut fer del Regne de València i de Catalunya un referent de desenvolupament europeu comparable al que eren llavors Holanda i Anglaterra.

La seua memòria degué tardar a perdre's entre els valencians. Quan més de vuitanta anys després d'Almansa, Cabanilles escriu el seu llibre sobre el País Valencià, esmenta que les pedres previstes per fer l'escollera del futur port de València havien estat emprades per reforçar les fortificacions "en època de Basset", i no considera necessari explicar qui era. Actualment el record de Basset és quasi nul. Ni la seua gesta d'alliberament del Regne ni la seua resistència a Barcelona han gaudit del merescut record entre nosaltres.

Jordi Querol